

Broedplaatsen voor nieuwe antwoorden in het sociaal domein

Position paper

Maart 2024

Inhoudsopgave

Mensen in de knel.....	3
Noodzaak van nieuwe antwoorden	3
Broedplaatsen voor die nieuwe antwoorden	4
Wie we zijn	4
Onze kracht.....	5
Werkwijze	6
Meerwaarde binnen de kennisinfrastructuur sociaal domein	6
Programma ondersteuning ouderen	8
Verdere ontwikkeling	8

Mensen in de knel

Veel mensen denken dat het met henzelf goed gaat, maar met de samenleving niet zo. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) rapporteert er al jaren over als een soort wonderlijke paradox. Maar misschien was het meer een vooruitziende blik. Inmiddels kunnen we namelijk vaststellen dat het ook met veel mensen echt niet goed gaat.

We zien dat Nederland rijker is dan ooit. Met bedrijven gaat het goed en de bovenlaag van de samenleving evenzeer. Maar naast die welvaart zien we armoede, schulden, eenzaamheid, dakloosheid, een gevoel van 'er niet bij horen' en het ontbreken van perspectief. Zoals de 'atlas van afgehaakt Nederland' laat zien uit zich dit in verschillende vormen van (politiek) afhaken en in een groeiende polarisatie. Dit uit zich ook in overstelpende vraag naar allerlei vormen van zorg en ondersteuning.

Jeugdhulp, schuldhulpverlening, psychosociale hulpverlening en resocialisatie na detentie zijn voorbeelden van directe steun in het sociaal domein die ernstig overvraagd worden. Daarnaast zien we dat ook huisartsenposten en wijkverpleging veel vragen krijgen die eerder in het sociale dan in het medische spectrum vallen. Hier komen personeelstekorten bij. Plus een trendmatige ontwikkeling – met name vergrijzing – die voorspelt dat de situatie de komende jaren alleen maar nijpender gaat worden.

Noodzaak van nieuwe antwoorden

Met al deze tekorten kan licht de gedachte ontstaan dat meer van het bestaande wel zal helpen. Of het terugdraaien van bezuinigingen. Maar parallel aan tekorten zien we ook dat de maatschappelijke vragen serieus van aard veranderen. Meer jongerenwerk zal de lokroep van crimineel geld niet makkelijk helpen te weerstaan, als daar niet ook specifieke werkwijzen voor worden ontwikkeld. Tekorten in de ouderenzorg kunnen niet opgelost worden door sociaal werkers het zorgwerk te laten overnemen. Voor polarisatie die gevoed wordt door sociale media, moeten we de goede antwoorden nog zien te vinden (waarop overigens sommige Werkplaatsen beloftevolle werkmethodes hebben ontwikkeld. Die hebben op hun beurt weer verdere verspreiding nodig, wat ook weer een uitdaging is). Eenzaamheid gaat niet opgelost worden met een extra sociaal werker. Hetzelfde geldt voor een gebrek aan zinvolle invulling van het bestaan. Bij dit alles komt ook de vraag op of we het wel normaal moeten vinden voor elke vraag professionals in te vliegen – zouden we niet meer voor elkaar moeten gaan zorgen. En wie zou dat dan kunnen aanzwengelen als het niet vanzelf gebeurt? En om het nog maar eens wat dieper in de instituties te zoeken: meer geld gaat het probleem niet oplossen dat mensen met deeltijd werk en een aanvullende uitkering elke maand weer in de problemen komen doordat de aanvulling niet goed uitgerekend kan worden...

De uitdagingen waar we voor staan, stellen dus ook veel nieuwe vragen aan het sociaal domein. Bovendien op een schaal die we niet aankunnen met bestaande werkwijzen. We moeten dus vooral slimmer worden – slimmer in inzet van mensen, slimmer in benutten van maatschappelijke resources, slimmer ook in ontdekken wat de meest effectieve werkwijzen zijn en zorgen dat die zichtbaar zijn en ook daadwerkelijk worden ingezet.

Broedplaatsen voor die nieuwe antwoorden

Voor dit type vragen zijn de Werkplaatsen Sociaal Domein in het leven geroepen; het zijn de R&D-labs waar al dit 'slimmer' de komende jaren vorm moet krijgen. De Werkplaatsen Sociaal Domein vervullen al jaren een gestaag sterker wordende functie op het regionale niveau. Het zijn broedplaatsen waar met elkaar geleerd wordt, waar samen nieuwe oplossingen worden ontwikkeld voor lokale uitdagingen. De hiervoor noodzakelijke netwerken kosten tijd om tot ontwikkeling en bloei te komen. Daarom is het ook zo belangrijk dat de Werkplaatsen een langjarige structuur vormen, die stap voor stap verder kan groeien.

De vergrijzing vormt in deze een bijzondere uitdaging. Omdat er bij ouderen eigenlijk direct en alleen maar aan zorg wordt gedacht. Om deze reden is in nauw overleg met het ministerie van VWS een specifiek op ouderen gericht programma ontwikkeld – om sociale kwaliteit voor ouderen te versterken in de verwachting daarmee de druk op zorg te kunnen verlichten.

Dit position paper is een startpunt om samen met andere (kennis)partners te komen tot werkzame antwoorden op bestaande en nieuwe uitdagingen. Het is een zoektocht naar versterking door verbinding. Zodat de mensen om wie het gaat er ook echt op vooruit gaan.

Wie we zijn

Elke Werkplaats Sociaal Domein is een samenwerking van regionale partners: gemeenten, aanbieder van welzijn en zorg en lectoraten verbonden aan social work opleidingen van hogescholen. De Werkplaatsen zijn leerinfrastructuren waarin onderzoek en implementatie hand in hand gaan. De 15 Werkplaatsen (met een 16^e in de maak) zijn verenigd in de landelijke Associatie Werkplaatsen Sociaal Domein. Hier worden krachten gebundeld en vindt uitwisseling van kennis en kunde plaats. De Werkplaatsen zijn door ondersteuning van het ministerie van VWS in samenspraak met de VNG tot stand gekomen.

De bekostiging van de Werkplaatsen is steeds: een derde rijksoverheid, een derde hogeschool en een derde praktijkpartners en gemeente. Deze formule bekrachtigt het commitment van alle betrokkenen. En maakt zo de kans groter dat de Werkplaatsen een voor alle betrokkenen relevante agenda hanteren en dat de (nieuwe) antwoorden die de Werkplaatsen genereren ook daadwerkelijk in praktijk worden gebracht.

De tabel geeft een overzicht van de Werkplaatsen en de namen van hun meest betrokken lectoren en van de associatie van Werkplaatsen. Tevens geeft de tabel de namen van de trekkers van het in 2023 gestarte programma ouderen, waarover meer in de paragraaf 'werkwijze'.

Werkplaats	Werkplaatsleiding	Ouderenprogramma
Amsterdam en Omgeving	Lex Veldboer	Idem
Arnhem en Nijmegen	Lisbeth Verharen	Wendy Kemper
Den Haag - Leiden	Suzan van der Pas	Idem
Flevoland	Kitty Jurrius	Rixt Zijlstra
Friesland	Jolanda Tuinstra	Geke Dijkstra
Gelderse Vallei	Wim Dekker	Idem
Kennisplatform Utrecht Sociaal (kUS)	Lia van Doorn	Idem
Noord	Susan Ketner	Karliën Landman
Noord-Brabant Avans	Henk Spies	Sharissa Corporaal
Noord-Brabant Fontys	Maja Rocak / Mariël van Pelt	Idem
Noord-Holland	Lilian Linders	Idem
Regio Zwolle	Marja Jager-Vreugdenhil	Idem
Twente	Margriet Braun	Idem
Zeeland (i.o.)	Ruben de Cuyper	Idem
Zuid-Holland Zuid	Erna Hooghiemstra / Richard de Brabander	Idem
Zuyd	Sabrina Keinemans	Jerome van Dongen
Associatie Werkplaatsen Sociaal Domein		
Ondersteuning	Tim Sandys	Idem
Secretaris	Annelies Kooiman	Hans Alderliesten
Voorzitter	Krijn van Beek	Idem

Onze kracht

De Werkplaatsen hebben drie kenmerkende krachtlijnen: vorm, inhoud, en relaties. Het samenspel tussen deze drie is cruciaal. De krachtlijnen staan niet los van elkaar, maar grijpen in elkaar.

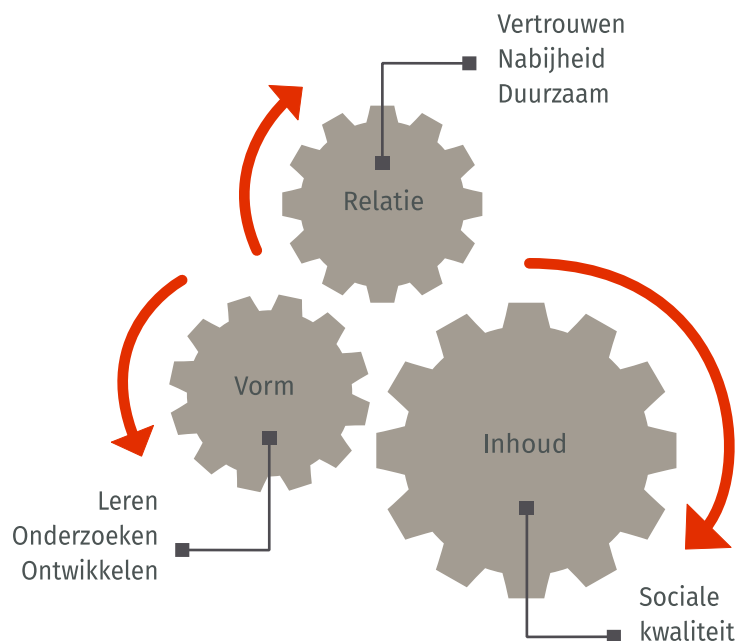
Qua **inhoud** staat 'sociale kwaliteit' centraal: de mate waarin mensen de mogelijkheden hebben om te participeren in sociale relaties op een manier die hun welzijn, capaciteiten en individueel potentieel verbetert. Dit geldt zowel het werkprogramma 2023-2026 als voor het specifiek op de ondersteuning van ouderen gerichte programma. Bij het werken aan sociale kwaliteit richt de focus zich op de sociale basis: de nabije en vrij toegankelijke voorzieningen, diensten, relaties en plekken. De leefwereld van burgers, vooral in kwetsbare situaties, en de mogelijkheden die ze krijgen om naar vermogen te participeren in de samenleving. Werkplaatsen zoeken met alle betrokkenen naar zo integraal mogelijke oplossingen. De bijdrage aan het verbeteren van de leefwereld van mensen die ondersteuning nodig hebben staat centraal. Inhoud én oplossing zijn gericht op de specifieke regionale praktijk.

Een Werkplaats is gebouwd op **relaties**. De kracht van een Werkplaats is de samenwerking tussen praktijk, onderwijs, beleid en onderzoek. Werkplaatsen bouwen aan intensieve, duurzame en gelijkwaardige relaties tussen partners, gebaseerd op wederzijds respect en vertrouwen. Het organisatie-model is zo ingericht dat er ruimte is voor ontmoeting, samen leren en ontwikkelen en resultaten voor alle geledingen: onderwijs, praktijk, beleid, onderzoek.

Een Werkplaats heeft de **vorm** van een leer-, werk- en onderzoeksgemeenschap op regionaal, soms lokaal, niveau. Het gezamenlijke bouwproces is het fundament van de Werkplaatsen. We zijn sterk gericht op leren en ontwikkelen, met elkaar en van elkaar, door middel van lerend onderzoeken.

Werkwijze

Zoals in de inleiding geschetst, zoeken de Werkplaatsen Sociaal Domein naar oplossingen voor maatschappelijke vraagstukken. Hiervoor hanteren we de 4 O's: Onderzoek, Ontwikkeling, Onderwijs en Ondersteuning. In de projecten van de Werkplaatsen zijn deze vier O's onderling hecht verbonden. De Werkplaatsen doen praktijkgericht **onderzoek** rondom thema's waarmee alle partijen in het sociale domein te maken hebben. De **ontwikkeling** van nieuwe werkvormen draagt bij aan de kennis en competenties die sociaal professionals nodig hebben om in hun werk daadwerkelijk antwoorden te genereren op de ingewikkelde situaties waarin mensen verzeild kunnen raken. Op basis van praktijkervaringen en praktijkonderzoek ontwikkelen de Werkplaatsen materiaal om kennis, inzichten en/of vaardigheden over te dragen binnen het **onderwijs**. En de Werkplaatsen bieden praktische **ondersteuning** aan professionals en (lokale) beleidsmakers in de vorm van inrichting van leerkringen, programma's voor training op de werkplek en ontsluiting van beschikbare kennis en informatie.

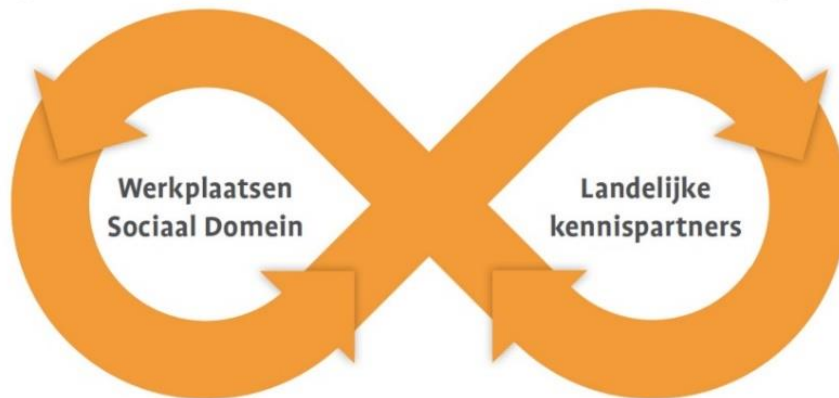
Meerwaarde binnen de kennisinfrastructuur sociaal domein

De Werkplaatsen Sociaal Domein dragen bij aan kennisontwikkeling op basis van regionale agenda's en lokale en regionale leer- en ontwikkelgemeenschappen. Tegelijkertijd zijn de inzichten en leerpunten uit de regionale en lokale Werkplaatsen breder te gebruiken. De Werkplaatsen zijn vanuit hun opdracht niet altijd in staat om deze processen ook op andere plaatsen te ondersteunen. Daarvoor is samenwerking met elkaar en met landelijke partners noodzakelijk. Van de andere kant kunnen generieke inzichten in de werkzame elementen van bestaande aanpakken en interventies op hun beurt het leer- en ontwikkelproces op het lokale en regionale niveau versterken.

Het schema schetst de samenhang tussen regionale en landelijke kennispartners in de vorm van een 'kennislemniscaat'. Het illustreert de beweging en interactie waarin lokale kennisontwikkeling bouwt op een landelijk fundament en dat op zijn beurt ook weer voedt. De uitdaging is om te komen tot slimme samenwerking in het centrale deel. Juist het schakelen tussen de verschillende kennisbronnen en -instituten is cruciaal voor kwaliteitsverbetering in de praktijk. Stap voor stap voeden we langs deze lijnen steeds vruchtbaarder werkwijzen in het sociaal domein.

Verrijken: kennis over 'kwestie', werkzame factoren, relevante werkwijzen

Opschalen: vraag verbinden met 'kwestie', analyse werkzame factoren, opbrengst valideren

Ontwikkelen: vraag expliciteren, nieuwe werkwijze ontwerpen, toepassen in de praktijk

Verspreiden: vraag agenderen, bouwen aan body of knowledge, communiceren

Regionaal en collectief

De Werkplaatsen Sociaal Domein zijn zo in eerste instantie regionaal en lokaal van belang. En tegelijk werken ze collectief. Om zich te kunnen laven aan gemeenschappelijke kennisbronnen. Om van elkaar en van elkaars verscheidenheid te kunnen leren. En omdat hun gemeenschappelijke lessen van grote meerwaarde kunnen zijn op het landelijk niveau. De associatie van de Werkplaatsen is opgericht om die meerwaarde van het collectief te cultiveren en daarop te kapitaliseren. De associatie is gehuisvest bij Movisie en maakt dan ook dankbaar gebruik van de kennis, kunde en faciliteiten die bij Movisie beschikbaar zijn.

De gemeenschappelijkheid krijgt vorm in een aantal gemeenschappelijke activiteiten. De gezamenlijke website is het meest zichtbare element, hier worden de producten van de Werkplaatsen verzameld. Daarnaast zijn er landelijke overleggen gericht op kennisdelen en waar mogelijk gezamenlijke agendesetting. Ook is er een actieve werkwijze om bij elkaar in de keuken te kijken. Daarnaast organiseren de Werkplaatsen elk jaar een landelijk congres met wederom als doel het gezamenlijk geluid te etaleren en gezamenlijk kennis op te nemen.

Meer specifiek werken de Werkplaatsen in themagroepen structureel aan verdieping op onderwerpen die allen raken. Het gaat hierbij opnieuw steeds om de twee bewegingen die ook in de lemniscaat zichtbaar zijn: aan de ene kant collectieve kennis naar de vragen in de eigen werkplaats vertalen aan de andere kant kennis uit de eigen werkplaats beschikbaar maken voor een breder platform.

In de jaren 2021 en 2022 werd gewerkt aan de thema's 'Lerende praktijken', 'Armoede', 'Sociale basis' en 'Ervaringsdeskundigheid' – themagroepen die overigens bij elkaar blijven komen. Vanaf de zomer van 2023 zijn we gestart met drie nieuwe thema's:

- **Polarisatie en vertrouwen**

Vertrouwen in instanties staat in alle regio's onder druk. De toeslagenaffaire heeft bij veel mensen de ogen geopend dat wantrouwen in instanties niet altijd ongerechtvaardigd is. Hier komt bij dat de scheidslijnen scherper worden. De uitdaging voor het sociaal domein is op zijn minst complex: aan de ene kant als belangenbehartiger voor mensen in afhankelijke posities en tegelijk als vertegenwoordiger van de overheid.

- **Sociale verbondenheid**

Ongelijkheid lijkt de afgelopen decennia een steeds meer vast patroon in onze samenleving te hebben gekregen. De themagroep verkent de mogelijkheden om 'glazen plafonds' te doorbreken, sociale mobiliteit meer kans te geven en maatschappelijke scheidslijnen te overbruggen.

- **Impact**

Het thema 'impact' adresseert meetbaarheid en bespreekbaarheid van resultaten van werken in het sociaal domein. De idee is dat de positieve effecten op het leven van mensen van interventies in het sociaal domein vaak veel en veel groter zijn dan goed bewezen kan worden. De impact is wel goed beredeneerbaar, maar lastig kwantificeerbaar of bewijsbaar. In een omgeving van evidence-based werken en inkoop die 'het beste effect per geïnvesteerde euro' nastreeft, bestaat bij de Werkplaatsen de indruk dat overheden op basis van bestaande informatie makkelijk *pennywise en poundfoolish* opereren. De werkgroep wil meer greep krijgen op deze problematiek.

Programma ondersteuning ouderen

Zoals al in de inleiding geschetst, is er een grote maatschappelijke urgentie op het gebied van de ondersteuning van ouderen. Voor de periode 2023-2025 is hiervoor een specifiek programma ingericht. Dit programma beoogt tevens een nog wat sterkere wisselwerking te creëren tussen het regionale en het landelijke.

Doel van dit programma is om het sociaal domein meer positie te geven in de ondersteuning van ouderen, daar waar de blik in de huidige situatie als vanzelf richting zorg gaat. De beleidsdroom is vanzelfsprekend dat hiermee het beroep op zorg zal dalen, maar zelfs als dat niet het geval is dan nog lijken er grote mogelijkheden om de kwaliteit van leven van ouderen vanuit het sociaal domein te verhogen.

Het programma is net als het hiervoor beschreven regulier Werkplaatsenwerk opgebouwd vanuit de individuele Werkplaatsen die elk een voor hun regio relevant ontwikkelprogramma hebben geformuleerd. De landelijke ondersteuning bestaat nu echter ook uit een aantal ambassadeurs en inhoudelijk experts die expliciet tot taak hebben om input te geven aan en synergie te organiseren tussen de regionale projecten.

Verdere ontwikkeling

Met de hiervoor geschetste inzet en werkwijze hebben de Werkplaatsen Sociaal Domein de ambitie om een significante bijdrage te leveren aan de sociale kwaliteit van Nederland. De uitdagingen zijn groot, nieuwe werkwijzen zijn cruciaal om daar antwoorden op te ontwikkelen. De Werkplaatsen werken graag samen met alle partijen die deze ambities delen.

Colofon

De Werkplaatsen Sociaal Domein worden financieel ondersteund door het ministerie van VWS in nauwe samenspraak met de VNG. Op andere vlakken worden we ondersteund door het landelijke kennisinstituut Movisie.

Reacties, vragen en suggesties zijn welkom via info@werkplaatsensociaaldomein.nl.

Meer informatie? Bekijk [onze website](#), schrijf je in voor de [nieuwsbrief](#) en volg ons op [LinkedIn](#).

